

L'ofici de carboner

El treball del carboner era una activitat prou especialitzada, encara que estava vinculat amb el dels llenyaters. Era un ofici familiar prou penós i marginal com ho reflecteix la dita popular: "... habas para desayunar, comer y cenar...". L'ofici i dret adquirit d'explotació passava de pares a fills. Normalment treballaven en terrenys comunals que el municipi els adjudicava per un temps. També ho feien en finques privades acordant amb el propietari una part de la producció.

Planxa de carbó

Braser

Els topònims

Aquesta activitat centenària del carboneig ha deixat la seu petjada cultural en diversos topònims com ara el **barranc de les Carboneres** (als peus del mas de Tetuan), la **senda de les Carboneres** (travessa quasi desapareguda a la vessant nord del Carrascal), el **pla de Júlia** (referint-se possiblement a la dona del senyor Carrillos, darrer carboner del Carrascal, J.M. Segura 1996), o la coneuguda **placeta del Carbó** (al mateix centre històric d'Alcoi). També cal destacar la presència al bosc d'aus com el "totestiu" (*Parus major*), anomenat **carbonero** en castellà, per la franja ennegrida al seu pit.

El sòl baix l'antiga carbonera

superfície
carbó vegetal
màtia
òrganica
fracció
rubefacta
substrat
original

Per efecte del carboneig,
la plaça queda desproveïda
de vegetació.

Ús del carbó

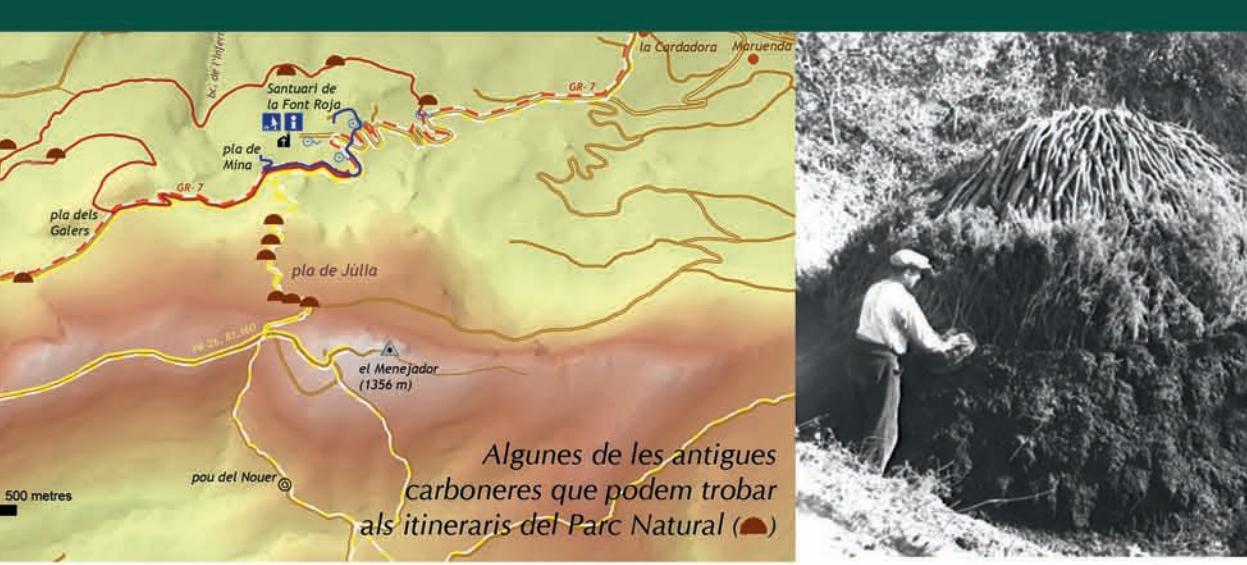
El carbó vegetal era utilitzat a les sastrerías per a planxar la roba. També era molt emprat a nivell domèstic per a les "cuines econòmiques" o els brasers, pel seu bon rendiment i el poc fum que generava.

Planxa de carbó

Braser

Font Roja
NATURA

Recomanacions per a la visita

- Seguiu sempre els camins senyalitzats.
- Extremeu la precaució quan s'acosteu a construccions en runes.
- Respecteu els animals i les plantes què us trobeu.
- Recordeu que grups de més de 15 persones han de dur una autorització expressa que podeu demanar al Centre de Visitants del Parc Natural.
- Tingueu sempre present el perill d'incendi. Només està permès fer foc als llocs habilitats per a tal efecte.
- No es permet el trànsit de vehicles ni bicicletes pels camins del Parc, excepte els autoritzats.
- La fotografia és el millor record que podeu endur-vos de la vostra visita.

Coneix les carboneres del Carrascal de la Font Roja,

i reviuràs un ofici
quasi desaparegut

Dipòsit legal: A-188-2010 • Impressió: Gráfiques Alcoi

parc natural
de la font roja

GENERALITAT
VALENCIANA
CONSELLERIA DE MEDÍ AMBIENT,
AIGUA, URBANISME I HABITATGE

Equip de Promoció, Investigació i
Treballs Tècnics. Març 2010

Centre de Visitants del Parc Natural
Tel./Fax: 965 33 76 20
parque_fontroja@gva.es
http://parquesnaturales.gva.es

Foto portada: www.paisatge-altemporda.org

Agraïment especial a Ramón Alemany Pérez,
carboner i veí de Sella, que amb la seua
saviesa i experiència ens a ajudat a
reviure aquesta activitat.

Ajuntament d'Alcoi

Alcoi
MEDI AMBIENT

CEMACAM
Font Roja-Alcoi
CENTRE EDUCATIU DEL MEDÍ AMBIENT
Alcoi-Alcalà

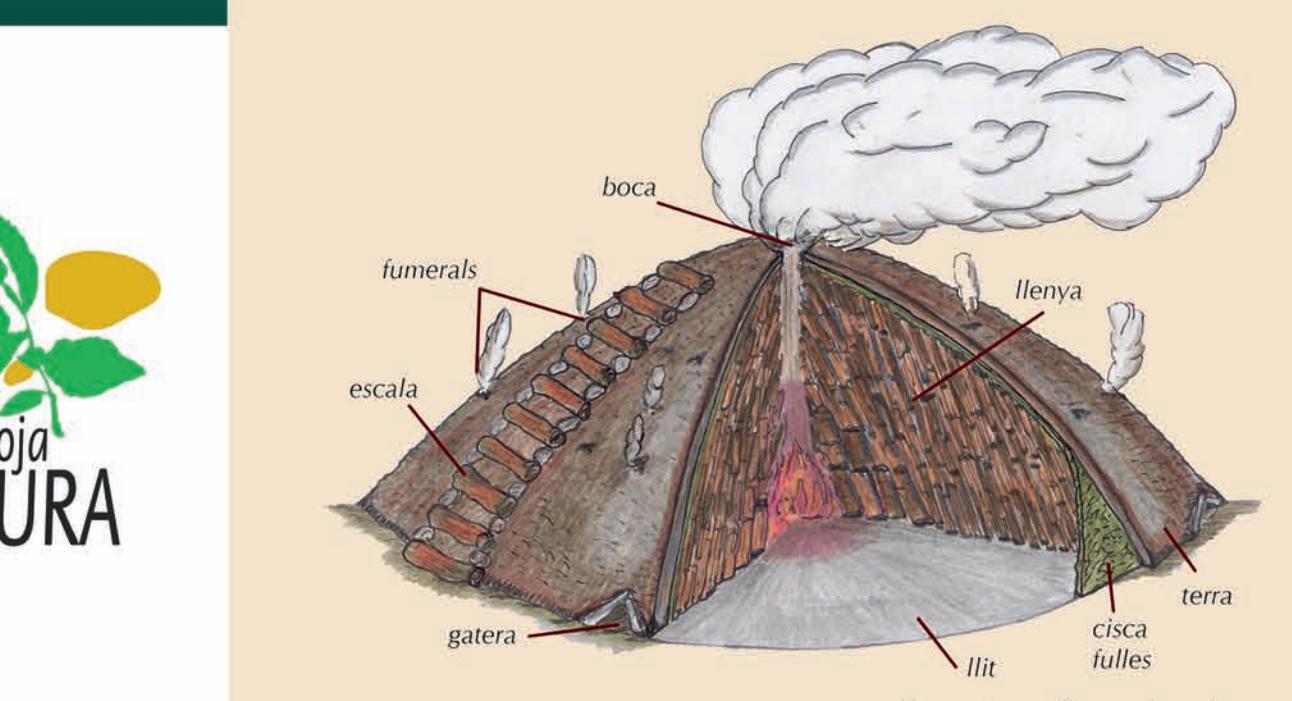

CAM
Caja Mediterráneo

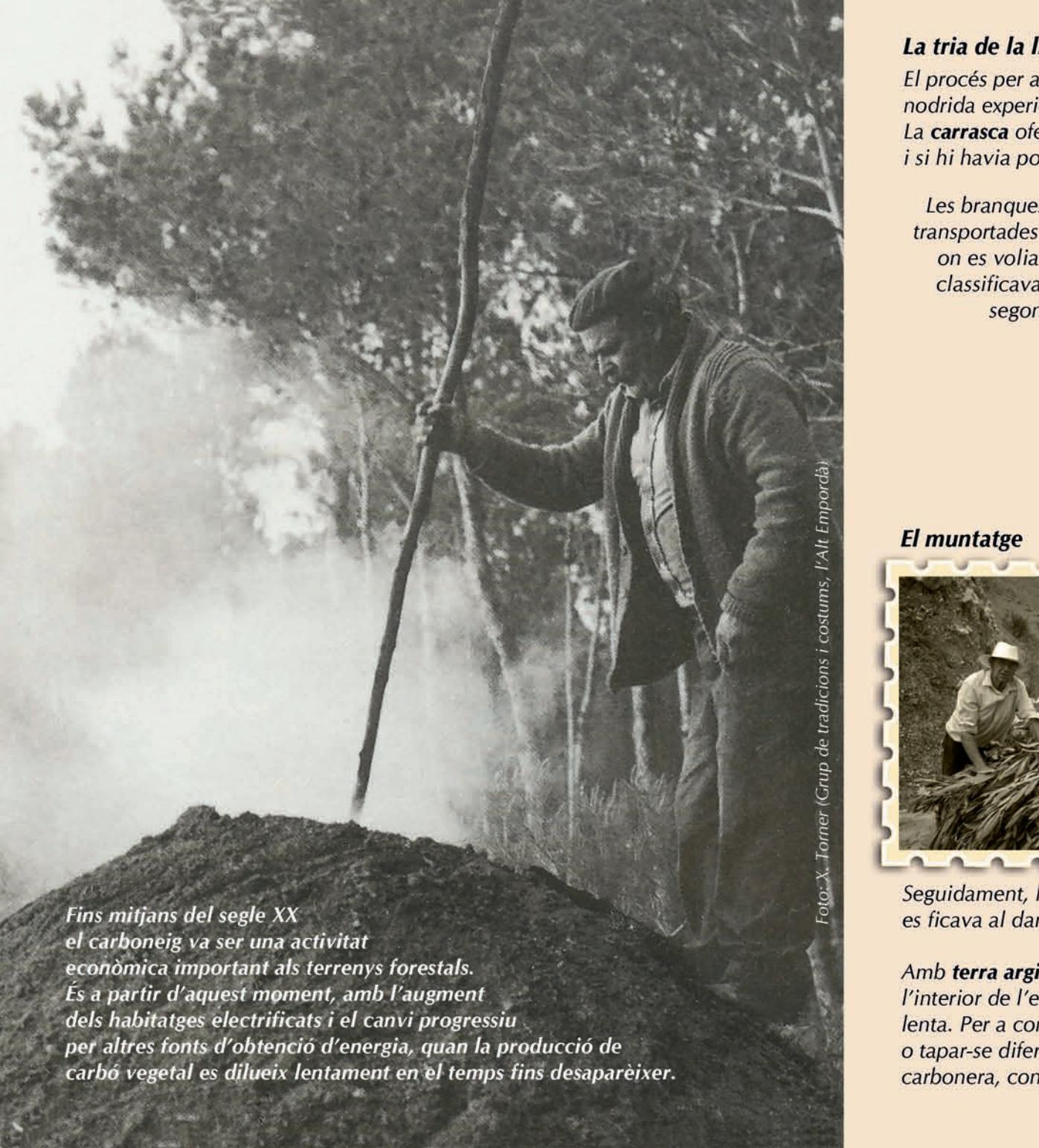
Des de ben antic l'ésser humà ha sigut capaç d'extraure profit dels productes derivats del bosc, com són la llenya, la fusta, la pastura del ramat o els vegetals comestibles. Però una de les activitats econòmiques que en el passat, no molt llunyà, va tindre una forta repercussió sobre l'aprofitament forestal va ser l'activitat carbonera.

Si visitem el Carrascal i l'observem amb curiositat, al mig del bosc podrem trobar roges desproveïts de vegetació on se situaven les antigues carboneres que testimonien aquesta activitat i l'ofici del carboner.

Del seu coneixement podrem entendre la xarxa de camins existent que facilitava el transport del carbó, i comunicava les diferents serres i poblacions veïnes. També cal destacar la importància que va tenir aquesta activitat econòmica per a la població local, i com el carboneig ha esdevingut al llarg del temps una activitat transformadora del bosc, fins el punt d'arribar-nos tal i com el coneixem a dia de hui.

Elements que formen la carbonera

Fins mitjans del segle XX el carboneig va ser una activitat econòmica important als terrenys forestals. És a partir d'aquest moment, amb l'augment dels habitatges electrificats i el canvi progressiu per altres fonts d'obtenció d'energia, quan la producció de carbó vegetal es dilueix lentament en el temps fins desapareixer.

Foto: X. Torner (Grup de tradicions i costums, l'Alt Empordà)

El muntatge

Segons la zona i el costum del carboner l'estructura adquiria una forma **cònica** o **allargada** ("de gata"), i era de proporcions variades. Començava per col·locar en primer lloc els troncs més grossos al centre de l'estructura, i després anava col·locant al voltant d'aquests els altres de menor tamany.

La tria de la llenya

El procés per a l'obtenció del carbó vegetal resultava complex i d'una nodrida experiència. Els carboners triaven la llenya amb deteniment. La **carrasca** oferia un elevat rendiment, en quant a la producció de carbó, i si hi havia possibilitat s'utilitzava la llenya d'aquesta espècie.

Les branques recollides al bosc eren transportades fins el lloc pla, o **plaça**, on es volia fer la carbonera. Allí es classificava per tamanys i s'apilava segons el gruix, per a facilitar després el muntatge.

L'encesa i la combustió

A la part superior es deixava un orifici vertical, **boca** o **ull**, pel qual s'encenia la carbonera mitjançant un bon grapat de braces. Després era necessari anar "alimentant-la" de llenya menuda per mantindre-la encesa. La combustió completa durava al voltant d'una o dues setmanes, tot dependent del tamany d'aquesta i el tipus de llenya utilitzada.

A mesura que anava produint-se carbó, l'estructura de la carbonera anava escagassant-se en alçada quedant reduïda al final de la combustió a menys de la meitat del tamany inicial. Era necessari controlar tot el procés dia i nit, per la qual cosa solien improvisar una **cabanya** feta amb branques, terra i pedres

El carbó vegetal

El carboner reconeixia que el carbó estava fet quan el fum blanc i dens de la combustió canvia de tonalitat. Aleshores es desmontava la pira i es destriava el carbó de la terra i les restes de fulles. Per regla general, del total de la càrrega de llenya es conseguia un 20% de carbó vegetal.

Sabies què?

Quan es produeix la combustió en la carbonera el sòl que queda baix d'aquesta sofreix un procés anomenat **rubefacció**.

El calor que es despren fa que els compostos de ferro presents al sòl es deshidraten i cristal·litzen en forma d'òxid. El sòl adquireix una coloració rogenca molt característica.

Fotografies cedides per Ramón Alemany

Amb **terra argilena** es tapava tota la carbonera amb la finalitat d'aïllar l'interior de l'entrada excessiva d'oxigen, i afavorir així una combustió més lenta. Per a controlar la combustió i l'efecte del vent dominant podien obrir-se o tapar-se diferents forats, uns a ran de terra, o **gateres**, i altres a meitat de la carbonera, conejuts com a **fumerals**.

Fotografies cedides per Ramón Alemany

El bosc i el carboneig

Des de temps immemorial el carboneig ha anat condicionant la composició i estructura del bosc de la Font Roja.

Per poder obtindre carbó any rere any, els carboners recollien la llenya d'una forma regulada, ho feien basant-se en els diferents ritmes de creixement dels arbres.

Els caducifolis responen a la tala rebrotant de soca i creixen de forma relativament ràpida. Per contra, un peu de carrasca, des de que rebrota fins que arriba a una mida apta per fer carbó, tarda aproximadament de 15 a 20 anys.

Per aquesta raó, els carboners dividien el bosc en **rogles** que anaven explotant seqüencialment, per a així assegurar que cada any podrien disposar de llenya de la mida adequada.

Hi feien tants rogles com anys necessitaven els arbres per créixer, cada any en tallaven un, de manera que quan tornaven al primer rogle ja havien passat els 15-20 anys necessaris per a que hi haguera llenya de la mida necessària. Dins de cada rogle tallaven pràcticament tota la llenya, deixant únicament alguns peus o rebrots per a que es feren més grans i així disposar de llenya de mida més gran per al pròxim torn.

Aquesta raó, entre d'altres, fa que els arbres que podem observar al Carrascal siguin peus molt envelits, possiblement tan vells com temps duu l'ésser humà fent carbó, o tallant llenya a la serra.

